

ΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΛΕΥΡΑΙ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Βιβλιοκριτική τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

Inflation as a Global Problem. Ἐπιμε-
λεία Randall Hinshaw.—The Johns Hop-
kins University Press — Βαλτιμόρη καὶ
Λονδῖνον 1973, σελ. 163, τιμὴ £ 3,85.

Τὸ φαινόμενον τοῦ πληθωρισμοῦ ἀντιμετωπίζεται μέχρι πρό τινος ὡς ἐθνι-
κὸν ἀποκλειστικῶς πρόβλημα. Ἀπὸ τοῦ τέλους ὅμως τῆς παρελθούσης δεκαετίας
ὁ πληθωρισμὸς κατέστη γενικευμένον διεθνὲς φαινόμενον, τοῦ ὁποῖου αἱ ἐκδηλώ-
σεις ἀπαντῶνται μὲ διάφορον ἔντασιν εἰς ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς προηγμένας βιο-
μηχανικὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς πολλὰς ἀπὸ τὰς ἐν
ἀναπτύξει. Εἷς τινὰς μάλιστα τῶν προηγμένων χωρῶν ὁ πληθωρισμὸς συμπαρα-
κολουθεῖται ἀπὸ συμπῶματα ὑψηλῆς καὶ ἐπιμόνου ἀνεργείας, συνδυασμὸς ὁ
ὁποῖος διὰ πρώτην φορὰν ἐκδηλοῦται εἰς τὴν σύγχρονον βιομηχανικὴν κοινωνίαν.
Εὐλόγον, λοιπόν, εἶναι νὰ συμπεράνη κανεὶς προχείρως ὅτι ἐφόσον τὸ φαινόμενον
εἶναι διεθνὲς ἄρα καὶ τὰ αἰτία του ἀλλὰ καὶ τὸ ἴαμά του θὰ πρέπει νὰ εἶναι διεθνή.
Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο χρησιμοποιοεῖται συχνὰ ἀπὸ πολλὰς κυβερνήσεις δι' ἑσωτε-
ρικὸς λόγους. Τὰ πράγματα, ὅμως, εἶναι ἀπείρως πολυπλοκότερα.

Ὁ ὡς ἄνω τόμος παρουσιάζει τὰ πρακτικὰ συζητήσεων αἱ ὁποῖαι ἔλαβον
χώραν, ἐπὶ τῇ βάσει θεμελιωδῶν εἰσηγήσεων εἰς συγκέντρωσιν εἰς τὸ παράρτημα
τοῦ Πανεπιστημίου Johns Hopkins, εἰς Μπολώνια (Ἰταλίας), κατὰ Ἀπρίλιον 1971.
Εἰς τὰς συζητήσεις αὐτὰς συμμετέσχον διακεκριμένοι οἰκονομολόγοι, εἰδικοί
τῶν διεθνῶν νομισματικῶν προβλημάτων, προελεύσεως ἐκεῖθεν καὶ ἐντεῦθεν τοῦ
Ἀτλαντικοῦ. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν μετασχόντων θὰ πείσουν περὶ τοῦ τί
εἶδους πανδαισίαν περιέχει ὁ τόμος αὐτός: Ρόμπινς, Χάμπερλερ, Χάρροντ,
Ρυέφ, Τρίφιν, Μάκλωπ, Ρόλλ, Φλέμινγκ καὶ Ρόμπερτ Μάντελλ!

Ὁ τόμος αὐτὸς εἶναι ὁ τρίτος εἰς μίαν σειρὰν εἰς τὴν ὁποίαν περιέχονται
ἐκδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὰς συζητήσεις τῶν διεθνῶν αὐτῶν συγκεντρώσεων ἐπὶ
διεθνῶν νομισματικῶν προβλημάτων. Ὁ ἀνὰ χεῖρας τόμος ἀσχολεῖται μὲ τὸ λίαν
ἐπὶκαιρον θέμα τοῦ διεθνoῦς πληθωρισμοῦ, τῶν αἰτίων καὶ τῶν συνεπειῶν του
διὰ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν. Ἀρχίζει μὲ ἓνα ἱκανὸν πρόλογον ἀπὸ τὸν Χίνσωο
καὶ κλείνει μὲ τὴν παρουσίαν τῶν συμπερασμάτων τῆς συγκεντρώσεως ἀπὸ τὸν
λόρδον Ρόμπινς, ἡ μελέτη τῶν ὁποίων θὰ φέρη εἰς τὸν νοῦν αὐτῶν οἱ ὁποῖοι
ἦσαν μέλη τοῦ Σεμιναρίου του εἰς τὴν London School of Economics, ὄχι μόνον
ἀναμνήσεις σαφηνείας, βαθύτητος καὶ ἀντικειμενικότητος ἀλλὰ καὶ παιδαγωγικῶν
ἱκανότητων μὴ εὐκόλως ἀπαντωμένων. Ὁ τόμος εἶναι ἀναπαραγωγὴ τῶν μαγνητο-

φωνημένων πρακτικῶν καὶ ἀποδίδει πλήρως τὴν συνήθη διὰ ξένους ἐπιστημονικὰς συγκεντρώσεις ὀξύτητα τοῦ διαλόγου.

Εἰς ἐμὲ δὲν ἀπομένει παρὰ ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὸν ἐκλεκτὸν αὐτὸν τόμον, τὸν ὅποιον μᾶς ἀπέστειλεν ὁ ἐκδότης του, ἀπὸ εἰδικῆς ἀπόψεως, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἢ ὅποια θὰ ἔχη τὴν μεγίστην δυνατὴν χρησιμότητα διὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην καὶ θὰ ἔλεγον ἀκόμη εἰδικώτερον διὰ τοὺς φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Φυσικὰ, σπεύδω νὰ προσθέσω ὅτι ἡ μελέτη μιᾶς βιβλιοκρισίας εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἀποτελεῖ ὑποκατάστατον τῆς μελέτης τοῦ βιβλίου ἀλλ' ἀπεναντίας παρότρυνσιν διὰ τὴν μελέτην του, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον καταβάλλω ἰδιαίτεραν προσοχὴν ὅπως, μεταξὺ τῶν βιβλίων ποὺ μελετῶ, παρουσιάζω μόνον ἐκεῖνα τὰ ὅποια πληροῦν τὰ κριτήρια ὑψηλῆς ἐπιστημονικῆς καὶ παιδαγωγικῆς στάθμης, ἐπικαιρότητος καὶ χρησιμότητος διὰ τὴν Ἑλλάδα. Φυσικὰ ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν παρουσιαζομένων βιβλίων ὁ ἀναγνώστης θὰ διαπιστώσῃ, σὺν τοῖς ἄλλοις, τί εἶναι ἰδικόν μου εἰς τὰς βιβλιοκρισίας μου καὶ τί προέρχεται ἀπὸ τὸν κρινόμενον τόμον. Καὶ ὅπως ἐλπίζομεν, θὰ πρέπει νὰ ἔχη διαπιστώσει ἤδη ἀπὸ τὰς προηγουμένας βιβλιοκρισίας μου, αὐτὸ τὸ ὅποιον συνιστᾷ ἰδικὴν μου συμβολὴν εἶναι οὐκ ὀλίγον.

Ὁ τόμος εἶναι δυνατόν νὰ διαχωρισθῇ γενικῶς εἰς δύο μέρη. Τὸ πρῶτον, εἰς τὸ ὅποιον οἱ μετέχοντες οἰκονομολόγοι προσπαθοῦν νὰ διαπιστώσουν τὰ αἷτια τοῦ διεθνοῦς πληθωρισμοῦ καὶ ἔν δευτέρον εἰς τὸ ὅποιον διατυποῦνται ἀπόψεις ἐπὶ τῆς ἀκολουθητέας (ἐθνικῆς καὶ διεθνοῦς) πολιτικῆς πρὸς ἔλεγχόν του. Αἱ δύο πρῶται συμβολαὶ προέρχονται ἀπὸ τοὺς Ρόμπινς καὶ Μάκλωπ καὶ θέτουν κατὰ θαυμαστὸν τρόπον τὸ ἐπίπεδον καὶ τὸν τόνον τῶν συζητήσεων, αἱ ὅποιαι περιστρέφονται περὶ τὴν σύγχρονον πραγματικότητα, χωρὶς φυσικὰ νὰ ἐλλείπουν συγκρίσεις μὲ προηγούμενα πληθωριστικὰ ἐπεισόδια. Μένει κατάπληκτος κανεὶς πῶς συζητήσεις αἱ ὅποια ἔλαβον χώραν ἀκριβῶς πρὸ δύο ἐτῶν, διατηροῦν σήμερον ἀμείωτον τὴν ἐπικαιρότητά των, διότι προέβλεψαν τὰς ἐπερχομένας ἐξελίξεις καὶ ἰάματα μὲ ὑψηλὸν βαθμὸν ἀκριβείας.

Ὁ Λόρδος Ρόμπινς μᾶς ὑπενθυμίζει δεόντως τὰς συνεπειὰς τοῦ συνεχιζομένου πληθωρισμοῦ ἐπὶ τῆς παραγωγῆς καὶ κατανομῆς τοῦ πλοῦτου καὶ κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ μακροχρονίου πληθωρισμοῦ ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς ἐμπορικῆς ἐντιμότητος καὶ ἀτομικῆς ἠθικῆς (οἱ Ἕλληνες ἔχομεν πικρὰν πείραν τούτου) ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ὅτι ὁ πληθωρισμὸς εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τοῦ οἰκονομικοῦ μας συστήματος, τῆς πολιτικῆς δημοκρατίας, ὡς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας ποὺ συμπλέουν μὲ αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ ἡ θέσις τὴν ὅποιαν λαμβάνει ἐπὶ καθαρῶς ἀναλυτικῶν θεμάτων εἶναι χαρακτηριστικῶς ἐκλεκτικῆ. Ὁ οἰασδῆποτε μορφῆς καὶ προελεύσεως πληθωρισμὸς, διὰ τὸν ὅποιον εὐθύνονται ἀποκλειστικῶς αἱ κυβερνήσεις, ἀποτελεῖ τὴν ἐκ μέρους τῶν ἐκδήλωσιν ἀνικανότητος ἐλέγχου τῆς συνολικῆς δαπάνης, ἔννοια εὐρύτερα περικλείουσα τὸν ἔλεγχον τῆς συνολικῆς προσφοράς χρήματος. Φυσικὰ, ὁ Ρόμπινς εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν ἐμπειρίαν ὑπερβολικῶν ἐργατικῶν διεκδικήσεων, αἱ ὅποια προσδίδουν εἰς τὴν πληθωρισμὸν ἔντονα χαρακτηριστικὰ πληθωρισμοῦ κόστους. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ὅμως, οὐδεὶς πλη-

θωρισμός είναι άμιγής. Παρ' ἡμῖν παρὰ τὴν χαμηλὴν αὐξήσιν τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων ἐν σχέσει πρὸς τὴν παραγωγικότητα καὶ τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τῶν τιμῶν, καθιερώθη σχεδὸν κατὰ τρόπον μηχανικὸν τὸ cliché, τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται μετ' ἐπιμονῆς, ὅτι ἡ τρέχουσα ἔντασις τῶν πληθωριστικῶν πιέσεων εἶναι πληθωρισμὸς κόστους καὶ δὴ εἰσαγόμενος. Ἄλλὰ μία χώρα ὑπὸ καθεστῶς σταθερῶν ἰσοτιμῶν καὶ περιοδικὰς ὑποτιμήσεις τοῦ νομίσματος τῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὅτι πάσχει ἀπὸ εἰσαγόμενον πληθωρισμόν, ἀλλὰ ἀπὸ αὐθόρμητον ἐγγενῆ πληθωρισμόν διότι, ἀπλούστατα, ἡ ἀπόφασις περὶ ὑποτιμήσεων ἦτο ἰδική τῆς καὶ ἡ προσκόλλησις εἰς σταθεράν ἰσοτιμίαν (μέσῳ τῶν ὁποίων μεταδίδονται ἀναποφεύκτως αἱ διεθνεῖς πληθωριστικαὶ πιέσεις) πάλιν ἦτο ἰδική τῆς !

Ἡ κατάταξις τοῦ πληθωρισμοῦ εἰς πληθωρισμόν ζητήσεως καὶ πληθωρισμόν κόστους θεωρεῖται σήμερον ὡς ὑπεραπλούστευσις ἂν μὴ ἀφέλεια. Τόσον ὁ πληθωρισμὸς ζητήσεως ὅσον καὶ ὁ πληθωρισμὸς κόστους ἀπαντῶνται εἰς τρεῖς παραλλαγάς. Ὁ πρῶτος δύναται νὰ εἶναι αὐτόνομος ἢ παράγωγος ἢ ὑποβοηθητικός, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἐπιθετικός, ἀμυντικός ἢ ἐπακόλουθος. Καὶ ἡ διάκρισις δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς θεωρητικῆ. Ἄνάλογα μὲ τὸν χαρακτηρισμόν μᾶς πληθωριστικῆς καταστάσεως προσδιορίζεται καὶ ἡ κατάλληλος πολιτικῆ. Ἄλλ' ἡ κυβερνητικὴ καταστάσεως προσδιορίζεται καὶ ἡ κατάλληλος πολιτικῆ. Ἄλλ' ἡ κυβερνητικὴ εὐθύνη εἰς τὰς χώρας πληθωρισμοῦ συνίσταται εἰς τὴν ἔλλειψιν πολιτικῆς θελήσεως ἐφαρμογῆς τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα πρὸς ἀνάσχεσιν τοῦ πληθωρισμοῦ, δηλαδή, ὅπως μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ Ρόμπινς : «δημοσιονομικὴ φρόνησις, προσφορὰ χρήματος μὴ ὑπερβαίνουσα τὴν μεγέθυνσιν τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος, ἐπιτόκια ὄχι τεχνητῶς συμπίεσμένα κάτω τοῦ σημείου τοῦ ἀντικατοπτρίζει ρεαλιστικὰς προσδοκίας ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν»!

Τί ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ βασικὰ στοιχεῖα ὀρθῆς πολιτικῆς ἐλέγχου τοῦ πληθωρισμοῦ ἐφαρμόζεται παρ' ἡμῖν ; Ἡ συνολικὴ προσφορὰ χρήματος (ὀρθῶς ὀριζομένη) αὐξάνει ταχύτερον ἀπὸ τὸ Ἀκαθάριστον Ἐθνικὸν Προϊόν, ἢ χρηματοδότησις τοῦ συνολικοῦ προϋπολογισμοῦ συνεπάγεται νομισματικὴν ἐπέκτασιν, διότι ἡ δραστηριοποίησις τῶν καταθέσεων μέσῳ τῶν ἐντόκων γραμματίων συνεπάγεται αὐξήσιν τοῦ M2 εἰς τὴν ἐξίσωσιν τοῦ Φίσερ καὶ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἶναι κανεὶς μαθητῆς ἢ ὁπαδὸς τοῦ Φρήντμαν διὰ νὰ κατανοήσῃ τὸ σημεῖον τοῦτο. Τέλος, ὅπως καὶ ἄλλοτε ἐτονίσσαμεν, τὰ ἐπιτόκια καταθέσεων εἶναι τῆς ἰδίας τάξεως περίπου μὲ τὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν, τὰ δὲ ἐπιτόκια χορηγήσεων πολλὴ χαμηλὰ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑπὸ πληθωριστικὰς συνθήκας ποσοστὸν κέρδους. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀλλοιώνει ἐκ βάθρων τὸ ἐσωτερικὸν ἔθνικὸν «νομισματικὸν περιβάλλον» τῆς οἰκονομίας μας, ἐπιπροσθέτως πρὸς τὸ μεταβληθὲν καὶ κυμαινόμενον διεθνὲς νομισματικὸν περιβάλλον.

Φυσικὰ δύναται ν' ἀντιταχθῇ ἡ παρατήρησις : ὀριστικὴ ἀνάσχεσις τοῦ πληθωρισμοῦ σημαίνει ταυτόχρονον μείωσιν τοῦ ρυθμοῦ μεγεθύνσεως τοῦ Α. Ε. Π. εἰς σταθερὰς τιμάς. Ἄρα εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἐπιλογῆς μεταξὺ βαθμοῦ πληθωρισμοῦ καὶ βαθμοῦ μεγεθύνσεως. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸ δίλημμα αὐτὸ καὶ νὰ ἐπανεέλθωμεν εἰς χαμηλότερον καὶ ἀνεκτὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν (ἓνα optimum πληθωρισμόν), ὁ ὁποῖος ὁμως νὰ μεγα-

στοποίη τὴν μεγέθυνσιν ; Ἡ ἀρχὴ ἐγένετο ἤδη, ὑποθέτομεν, διότι δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη διαθέσιμοι στατιστικαί : περιστολὴ τῆς ρευστότητος, σχετικὴ ἀφυδάτωσις τῆς οἰκονομίας ἢ ὅποια εἶναι περισσότερο ἀναγκαία σήμερον μετὰ τὴν δευτέραν νομισματικὴν ἀναπροσαρμογὴν. Δὲν ἀπομένει παρὰ ἐξυγίανσις τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἡ ἀναγκαία ἀναπροσαρμογὴ τῶν ἐπιτοκίων καταθέσεων-χορηγήσεων. Αἱ προσαρμογαὶ αὗται εἶναι ζήτημα βαθμοῦ καὶ ἀποτελοῦν οὐσιωδῶς ἐπείγουσαν πολιτικὴν ἀπόφασιν, πρὶν δηλαδὴ αἱ πληθωριστικαὶ πιέσεις μετατραποῦν εἰς ἀναπόφευκτον σπειροειδῆ διαδικασίαν τιμῶν-ἀμοιβῶν. Ἡ τάξις τῶν μισθωτῶν ἢ ὅποια φέρει τὸ μεγαλύτερον βᾶρος τοῦ «κοινωνικοῦ κόστους» τοῦ πληθωρισμοῦ μαζὶ μὲ τὴν τάξιν τῶν καταθετῶν, προβαίνουν ἀπὸ μακροῦ ἤδη εἰς τὴν συμβολὴν τῶν. Ἡ σειρὰ τώρα εἰς τοὺς ἄλλους : Τὰ ὑψηλὰ εἰσοδήματα καὶ τὸν προκλητικὸν τρόπον διαβιώσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰ ἐπιτόκια χορηγήσεων ἀφ' ἑτέρου. Τὸ ἔργον τῆς δημοσιονομικῆς καὶ νομισματικῆς πολιτικῆς εἶναι λοιπὸν προφανές. Ἐφόσον δὲ ἐπιθυμοῦν τὸν σκοπὸν, δηλαδὴ τὸν ἔλεγχον τοῦ πληθωρισμοῦ πρέπει νὰ ἐπιθυμοῦν καὶ τὰ πρὸς τοῦτο μέσα !

Εἶναι θεωρητικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι μόνον διὰ τῆς υἰοθετήσεως συστήματος ἐλευθέρως κυμαινομένων ἰσοτιμιῶν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποσύνδεσις μιᾶς οἰκονομίας ἀπὸ τὰς ἐκ τῶν ἐξωθεν προερχομένας πληθωριστικὰς πιέσεις. Ἡ Ἑλλάς ὅμως δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐφαρμόσῃ πολιτικὴν κυμαινομένων ἰσοτιμιῶν οὔτε δύο τιμῶν συναλλάγματος διότι τοῦτο προϋποθέτει μίαν σχετικὴν συναλλαγματικὴν ἐλευθερίαν, δηλαδὴ μίαν σχετικῶς (ἀλλ' ὄχι ἀπολύτως) ἐλευθέραν κίνησιν τῆς προσφορᾶς καὶ ζήτησεως συναλλαγμάτων καὶ μετατρεψιμότητα. Παρ' ἡμῖν, ὅμως, ἰσχύει πλήρης ἔλεγχος συναλλάγματος. Ἡ ἐλευθέρᾳ ἀγορᾷ συναλλάγματος εἶναι ἡ «μαύρη» ἀγορὰ, γνωστὴ εἰς ὅλας τὰς νομισματικὰς μας ἀρχὰς τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου, μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλύτερας ὑποκρισίας τῆς κοινωνίας μας, μέσῳ τῆς ὁποίας γίνεται ἐξαγωγή κεφαλαίων εἰς τὸ ἐξωτερικόν. (Τοιοιουτρόπως καὶ ἐπὶ τοῦ τομέως αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι μετὰξὺ τῶν ἀλλὰ μερικοὶ εἶναι πιὸ ἴσοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους). Εἰς τὴν πραγματικότητα, ὅμως, ἐφόσον αἱ ἰσοτιμίαι τῶν κυριωτέρων νομισμάτων κυμαίνονται ἔναντι τοῦ δολλαρίου, τοῦτο σημαίνει ὅτι κυμαίνονται καὶ ἔναντι τῆς δραχμῆς. Ἡ ἀντιστρόφως, ἡ κύμανσις τῶν νομισμάτων ἔναντι τῆς δραχμῆς εἶναι συνάρτησις τῆς κυμάνσεως τῶν ἔναντι τοῦ δολλαρίου. Ἡ κύμανσις ὅμως τῶν ξένων νομισμάτων (ἐλευθέρᾳ ἢ κατευθυνομένῃ) ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ συνθήκας τῶν ξένων οἰκονομιῶν. Ἡ παθητικὴ αὐτὴ καὶ ἔμμεσος κύμανσις τῆς ἰσοτιμίας τῆς δραχμῆς σημαίνει εἰς τὴν πραγματικότητα ἀπώλειαν κυριαρχίας, ἀνάλογον μὲ τὴν δασμολογικὴν ἀπώλειαν κυριαρχίας, λόγῳ ὑποχρέωσεως προσαρμογῆς εἰς τὸ κοινὸν ἐξωτερικὸν δασμολόγιον τῆς Ε. Ο. Κ. Αἱ νέαι ἰσοτιμίαι ἰδίως μὲ τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (ὅπως ἀκριβῶς καὶ μὲ τὸ κοινὸν ἐξωτερικὸν δασμολόγιον) δὲν εἶναι ἰσοτιμίαι optimum διὰ τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν. Διότι ἀπλούστατα δι' αὐτὴν εἶναι «δοταί», καὶ διότι ἐνῶ ἀποτελοῦν optimum συναλλαγματικὴν σχέσιν ἀνταποκρινομένην εἰς τὰς συνθήκας, ἀνάγκας καὶ πολιτικὴν τῶν οἰκονομιῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι τὸ αὐτὸ διὰ τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς. Ἐπὶ πλεόν ἢ Ἑλλάς ὄχι

μόνον δὲν συμμετέχει ἀλλ' οὐδεμίαν ἔμμεσον ἐπιρροὴν ἢ ἐπαφὴν ἔχει μὲ τὰ διεθνή ὄργανα καὶ δυνάμεις ποῦ προσδιώρισαν τὰς μεταβατικὰς αὐτὰς ἐξελιξίεις εἰς τὸ διεθνὲς σύστημα πληρωμῶν. Ἐφόσον, λοιπόν, ἢ Ἑλλάς δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐφαρμόσῃ ἀνεξάρτητον πολιτικὴν ἰσοτιμιῶν πρὸς ἀπάθῃσιν τῶν εἰσαγομένων πληθωριστικῶν πιέσεων, τότε ἀσφαλῶς θὰ πρέπει νὰ ἐφαρμόσῃ μίαν συνεπῆ καὶ πλήρη πολιτικὴν εἰσοδημάτων, ἢ ὅποια ὅμως θ' ἀφορᾷ ὅλα σχεδὸν τὰ εἰσοδήματα, ἐὰν θὰ θέλῃ νὰ θεωρῆται καὶ νὰ εἶναι δικαία καὶ ἀποτελεσματικὴ.

Ἡ παρατήρησις αὐτὴ μὲ ἐπαναφέρει εἰς τὸν κρινόμενον τόμον καὶ εἰς μίαν ἐντυπωσιακὴν συμβολὴν τοῦ Χάρροντ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς εἰσοδημάτων, ἢ ὅποια υἰοθετήθη ὑπὸ τοῦ προέδρου Νίξον ὀλίγους μῆνας βραδύτερον. Αἱ ἀπόψεις τοῦ Χάρροντ δὲν ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ πάντων τῶν μετασχόντων εἰς τὴν συνάντησιν καὶ ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν καθαρῶς «νομισματικῶν» οικονομολόγων οἱ ὅποιοι θεωροῦν τὸν πληθωρισμὸν ὡς οὐσιωδῶς καὶ ἀποκλειστικῶς νομισματικὸν φαινόμενον. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ δὲν θὰ πρέπει νὰ παραλείψω ν' ἀναφέρω μίαν πρωτότυπον συμβολὴν τοῦ Μάντελλ. Οὗτος εἶχεν εἰς τὸ παρελθὸν ὑποστηρίξει ὅτι ἡ πραγματικὴ καὶ ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν ἓν ὄργανον καὶ κινοῦνται πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, ἐν τούτοις, ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ θὰ πρέπει νὰ ἐξειδικευθῇ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ἰσορροπίας εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν, ἐνῶ ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς στόχον τὴν σταθερότητα τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ Μάντελλ προέβη εἰς νέαν ἀντιμετώπισιν καὶ διατύπωσιν τοῦ ρόλου τῶν δύο αὐτῶν ὀργάνων οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Ἡ συνύπαρξις πληθωρισμοῦ καὶ ἀνεργίας ὁδηγεῖ εἰς τὴν σύλληψιν τῆς νομισματικῆς καὶ δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ὡς δύο ἀνεξαρτήτων ὀργάνων τὰ ὅποια ὄχι μόνον ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἐπίτευξιν διαφορετικῶν στόχων ἀλλὰ ἐπὶ πλέον κινοῦνται ἐκ προθέσεως πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν : νομισματικὴ περισυλλογὴ θὰ ἐλέγχῃ τὸν πληθωρισμὸν καὶ τὴν συνολικὴν ζήτησιν, ἐνῶ ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ θὰ κινῆται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐπεκτάσεως καὶ θὰ μεριμνᾷ κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν ἐπίλυσιν προβλημάτων «συνολικῆς προσφορᾶς» δηλαδὴ θὰ ἐλέγχῃ τὸν ρυθμὸν μεγεθύνσεως τῆς οἰκονομίας καὶ συνεπῶς τὴν ἀπασχόλησιν. Ἡ ἄποψις αὐτὴ φαίνεται νὰ εἶναι θελκτικὴ ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ διὰ τὰς τρεχούσας ἀνάγκας τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς παρ' ἡμῖν δηλαδὴ διὰ τὸν τρόπον ἐξόδου ἀπὸ τὸ δίλημμα : μεγέθυνσις-πληθωρισμός. Πλὴν ὅμως θὰ ἠδύνατο κανένας νὰ εἶπῃ προχείρως ὅτι τοῦτο προϋποθέτει διὰ τὴν ἑλληνικὴν περίπτωσιν τοῦλάχιστον θεσμικὰς ἀλλαγὰς τοῦ χρηματοδοτικοῦ συστήματος τῆς οἰκονομίας, δηλαδὴ τόσον τοῦ ρόλου τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς εἰς τὸν σχηματισμὸν παγίου κεφαλαίου ὅσον καὶ τῆς χρηματοδοτήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Δημοσίου. Ἡ πρότασις Μάντελλ θὰ ἠδύνατο ὅμως ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἐιδικῆς ἐρεῦνης διὰ τὴν ἑλληνικὴν περίπτωσιν ἀπὸ τοὺς φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἐκτὸς βέβαια ἐὰν ἀποφασισθῇ ὅπως εἶναι μᾶλλον βεβαίον ἢ φυγὴ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν τῆς οἰκονομίας ἀνεξαρτήτως τῶν πληθωριστικῶν τῆς συνεπειῶν.

Σχεδὸν ὁμόφωνος ἦτο ἡ ἄποψις μεταξὺ τῶν συνέδρων ὅτι ἐνῶ ὁ κανὼν δολ-
λαρίου, ὡς λειτουργεῖ σήμερον, εἶναι πηγὴ πληθωριστικῶν πιέσεων διεθνῶς, ἐν

τούτοις δὲν ἐξηγεῖ τὸ σύνολον τοῦ πληθωρισμοῦ ποὺ ἀπαντᾶται εἰς τὰς κυριωτέρας βιομηχανικὰς χώρας διότι ὑπάρχουν καὶ πληθωρικαὶ πιέσεις ἐγχωρίου προελεύσεως. Ὑπεστηρίχθη ἄλλωστε καὶ ἡ ἄποψις, ὅτι, ἐξ αἰτίας τῆς ἀλλαγῆς τοῦ νομισματικοῦ κανόνος καὶ τῶν σταθερῶν ἰσοτιμιῶν, ὁ διεθνὴς πληθωρισμὸς τείνει νὰ εἶναι σχεδὸν ὁμοίομορφος εἰς ὅλας τὰς χώρας. Ἡ φαινομενικὴ διαφορὰ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν τῶν διαφόρων χωρῶν ἀποτελεῖ μᾶλλον ὀπτικὴν ἀπάτην, ὀφειλομένην εἰς τὸ διάφορον περιεχόμενον καὶ στάθμισιν τῶν σχετικῶν δεικτῶν.

Παραλείπω σειρὰν θεμάτων ποὺ ἀψησχόλησαν τοὺς συνέδρους καὶ ὄξυτάτων παρατηρήσεων ποὺ ἀποτελοῦν πραγματικὴν ἀπόλαυσιν δι' αὐτοὺς οἱ ὅποιοι γνωρίζουν νὰ χαίρωνται ἐν λογικῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήματι, ὡς καὶ δι' αὐτοὺς οἱ ὅποιοι ἔχουν ἰδιαίτεράν προτίμησιν καὶ προπαρασκευὴν εἰς τὰ θέματα τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ τοῦ συστήματος τῶν διεθνῶν πληρωμῶν.

Οἱ σύνεδροι ἠσχολήθησαν καὶ μὲ τὸ πρόβλημα τῶν εὐρωδολλαρίων τὸ ὅποιον εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐπίκεντρον τῆς διεθνοῦς νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τῆς νομισματικῆς κρίσεως τῶν δύο τελευταίων μηνῶν. Καὶ ἡ συμβολὴ τῶν συνέδρων ἦτο μεγάλη καὶ πρωτότυπος ἐπὶ τοῦ θέματος. Περὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἀγορᾶς τῶν εὐρωδολλαρίων ἔχουν γραφῆ ἄρκετὰ ἀλλ' ὕστερα ἀπὸ τὴν μελέτην τοῦ τόμου αὐτοῦ διερωτᾶται κανεὶς ἂν πράγματι γνωρίζωμεν στερεῶς τὰς βασικὰς ἀρχάς !

Ἡ συμβολὴ τοῦ Μάκλωπ ἦτο θεμελιώδης εἰς τὴν παρουσίαν τῶν βασικῶν στατιστικῶν δεδομένων τοῦ πληθωρισμοῦ εἰς τὰς πλουσίας βιομηχανικὰς χώρας τῆς Δύσεως, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς τὴν παρουσίαν ὀρισμένων πλευρῶν τῆς λειτουργίας τῆς ἀγορᾶς τῶν εὐρωδολλαρίων, τῆς ἐγγενοῦς τῆς ἀσταθείας, τῆς ἀνεξελέγκτου διογκώσεώς της μὲ τὴν συμβολὴν πολλῶν κεντρικῶν τραπεζῶν ! Σήμερον ἐπὶ πλέον γίνεται παραδεκτὸν ὑπὸ πάντων ὅτι τὸ κεντρικὸν πρόβλημα ἀνομαλίας καὶ συνεπῶς ἐπείγουσας μεταρρυθμίσεως, εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ μηχανισμοῦ προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ὅλα τὰ ἄλλα προβλήματα καθίστανται δευτερεύοντα ἐν σχέσει πρὸς τοῦτο.

Μία ἐρώτησις περὶ τοῦ ποῖος εἶναι «ὁ τελευταῖος δανειστῆς» εἰς τὴν ἀγορὰν εὐρωδολλαρίων ἔγινεν ἀφορμὴ βαθυτάτης συζητήσεως περὶ τοῦ ποῖος εἶναι ὑπεύθυνος τελικῶς διὰ τὰ εὐρωδολλάρια. Δὲν προέκυψε, φυσικά, ὀριστικὴ ἀπάντησις, ἀλλὰ ἐπεσημάνθη ἡ ἔκτασις τῆς ἀμαθείας καὶ ἀνευθυνότητος, ἡ ὅποια ἐπικρατεῖ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἀλλὰ συγχρόνως καὶ αἱ δυνατότητες ἐλέγχου τῆς ἀγορᾶς αὐτῆς.

Φυσικά, ἡ συζήτησις εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν ἤρchiσε νὰ προσανατολιζέται πρὸς τὸ πρόβλημα τῶν κυμαινομένων ἰσοτιμιῶν ὡς τῆς μόνης πραγματικῆς λύσεως τοῦ μηχανισμοῦ προσαρμογῆς τῶν ἰσοζυγίων πληρωμῶν. Φαίνεται ὅτι ἀπὸ διετίας περίπου προσανατολιζόμεθα πρὸς ἓν τοιοῦτον σύστημα καὶ ἀνεξητεῖτο ἢ κατάλληλος εὐκαιρία διὰ τὴν υἰοθέτησίν του. Διὰ νὰ κατανοήσῃ δὲ κανεὶς πόσον ἐφήμερος καὶ παροδικὴ εἶναι ἡ λύσις ἢ υἰοθετηθεῖσα εἰς Παρισίους τὴν 16ην Μαρτίου ἐ. ἔ. δὲν ἔχει παρὰ ν' ἀναλογισθῆ ἐπ' ὀλίγον πῶς λειτουργεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα τὸ σύστημα τοῦ «κανόνος δολλαρίου». Εἰς τὴν βάσιν του ὑπάρχει

ὁ ἀμερικανικὸς πληθωρισμὸς καὶ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τῶν Η.Π.Α. Τὰ διαρρέοντα δολλάρια εἴτε περιέρχονται εἰς τὰς Κεντρικὰς Τραπεζὰς εἴτε εἰς ἰδιωτικὰς χεῖρας. Ἐφόσον κατατίθενται ἐπὶ Ν. Ὑόρκης (εἰς ἔμπορικὰς Τραπεζὰς) τότε τονώνουν τὴν ρευστότητα τῆς οἰκονομίας τῶν Η.Π.Α. καὶ τὸν πληθωρισμόν. Ἐφόσον ὁμοῦ κατατίθενται εἰς εὐρωπαϊκὰς Τραπεζὰς ἀποτελοῦν εὐρωδολλάρια. Καθ' ὃ μέτρον οἱ ἰδιῶται διακρατοῦν τὰ δολλάρια τῶν, τὸ πρᾶγμα μέχρι ἐνὸς σημείου ἔχει καλῶς. Ὅταν ὁμοῦ ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν εἰς τὸ δολλάριον κλονίζεται, λόγῳ τοῦ συνεχιζομένου ἐλλείμματος τῶν Η.Π.Α., τότε κλονίζεται ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν εἰς τὰς κρατούσας ἰσοτιμίας καὶ κατὰ συνέπειαν ἀναζητοῦν καταφύγιον (ἐκτὸς ἀπὸ τὰς πραγματικὰς ἀξίας) καὶ εἰς ἰσχυρὰ νομίσματα ὑποψήφια ὑπερτιμῆσεως (ἐφόσον προτιμοῦν σχετικὴν ρευστότητα). Τὸ σύστημα, λοιπόν, λειτουργεῖ μόνον ὅταν αἱ κεντρικαὶ Τράπεζαι εἶναι διατεθειμέναι ν' ἀγοράζουν ἀπεριορίστως τὰ προσφερόμενα δολλάρια. Ἡ «ἐλευθέρα» κύμανσις τῶν ἰσοτιμιῶν ἐξαλείφει αὐτομάτως τὸ πρόβλημα πλὴν ὁμοῦ δημιουργεῖ κινδύνους εὐρυτάτων διακυμάνσεων.

Τοιοῦτοτρόπως ὁμοῦ ἀποφεύγεται ἡ σώρευσις ἀνεπιθυμητῶν δολλαρίων εἰς τὰς Κεντρικὰς Τραπεζὰς. Ἐν τούτοις, ἡ κύμανσις τῶν ἰσοτιμιῶν εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν θὰ εἶναι ἐλευθέρα ἀλλὰ ἐλεγχόμενη διότι κάθε χώρα ἔχει μίαν ἰδέαν περὶ τοῦ ποῖα εἶναι ἡ «optimum» ἰσοτιμία τοῦ νομίσματός της ἀπὸ ἀπόψεως ἐξαγωγῶν, μεγεθύνσεως - ἀπασχολήσεως ἢ καὶ ἐπιθυμητοῦ ρυθμοῦ πληθωρισμοῦ. Ἐπομένως αἱ παρεμβάσεις εἰς τὴν ἀγορὰν συναλλαγμάτων εἶναι ἀναπόφευκτοι. Εἰς τὴν πραγματικότητα δηλαδὴ δὲν πρόκειται περὶ κυμαινομένων ἰσοτιμιῶν ἀλλὰ περὶ συχνὰ προσαρμολογούμενων σταθερῶν ἰσοτιμιῶν, χωρὶς «αὐτοματισμόν» ἀλλὰ κατόπιν διαβουλεύσεων! θὰ ζήσωμεν ἐκ νέου τὴν περίοδον 1931 - 36 ὅποτε ἡ κύμανσις τῶν νομισμάτων κατηυθύνετο ἀπὸ τὴν Τράπεζαν τῆς Ἀγγλίας καὶ αἱ Η.Π.Α. ἠκολούθουν, ὅπως σήμερον, τὴν γνωστὴν πολιτικὴν τῆς «benign neglect».

Καὶ πῶς θὰ ἐξέλθῃ ἡ διεθνὴς οἰκονομία ἀπὸ τὴν σήραγγα τῆς νομισματικῆς ἀρρυθμίας καὶ ἀβεβαιότητος; Διότι εὐρισκόμεθα εἰς φάσιν μεταβατικῆς περιόδου μέχρι τῆς θεμελιώδους μεταρρυθμίσεως τοῦ διεθνοῦς νομισματικοῦ συστήματος, ἐνῶ ἡ Ὅμας τῶν 20 συνεχίζει τὸ ἔργον της μετ' ἐπίκεντρον τὸν μηχανισμόν προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Προσωπικῶς, φοβούμεθα ὅτι ἴσως ἡ ὀριστικὴ μεταρρυθμισίς θὰ βραδύνη πέραν τῆς διασκέψεως τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου εἰς Ναϊρόμπι (Σεπτέμβριος 1973) διὰ τοὺς ἀκολουθοῦσους λόγους. Πρῶτον, εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν μεταρρυθμιστῶν τοῦ διεθνοῦς νομισματικοῦ συστήματος ἔχει σαφῆ γνῶσιν τῶν θεωρητικῶν βάσεων καὶ τῶν ἀρχῶν λειτουργίας τοῦ νέου συστήματος. Δεύτερον, αἱ Η.Π.Α. ἔχουν συμφέρον ὅπως συνεχισθῇ ἡ ἐκκρεμότης τῶν κυμαινομένων ἰσοτιμιῶν καὶ ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς μεταρρυθμίσεως διότι εὐρίσκονται ἤδη εἰς θέσιν ἰσχύος μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς μετατρεψιμότητος τοῦ δολλαρίου, ἐνῶ μία γενικὴ ρύθμισις θὰ φέρῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὸ ζήτημα τοῦτο. Τρίτον, αἱ χώραι τῆς Ε.Ο.Κ. τουλάχιστον δὲν εἶναι διατεθειμέναι νὰ συμφωνήσουν μετ' ὁ ἀμερικανικὸν σχέδιον, ὡς ἔχει σήμερον, ὡς καὶ μετὰ τὰ στοιχεῖα «ὑπερεθνικότητος» τὰ ὅποια περιέχει ὡς πρὸς τὴν εὐθύνην προσαρμογῆς τῶν ἰσοτιμιῶν. Ὁ ρόλος τοῦ χρυσοῦ εἰς τὸ μελλοντικὸν σύστημα ἀποτελεῖ ἄλλο μέγα θέμα.

Δέν θά πρέπει νά κλείσω τὸ σημείωμά μου αὐτὸ χωρὶς νά ἐπισημάνω διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὴν σπουδαιότητα καὶ χρησιμότητα τοῦ τόμου αὐτοῦ. Τὸ λέγω τοῦτο παρ' ὅλον ὅτι ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ὅτι περιέχει μία μεγάλην ἀτέλειαν : δέν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τῶν Η.Π.Α., τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ πρωτογενῆς αἰτία τῆς διεθνοῦς νομισματικῆς ἀρρυθμίας καὶ τὸ ὁποῖον θά συνεχισθῇ τοῦλάχιστον μερικὰ ἔτη ἀκόμα. Διότι, πῶς νά τὸ πῶ, τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι πραγματικὸς χρυσὸς καὶ «ὁ χρυσὸς δέν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἐπιχρύσωσιν».